

Arş. Gör. Sinan CEREYAN

Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü,
Diyarbakır/TÜRKİYE
sinancereyan@hotmail.com

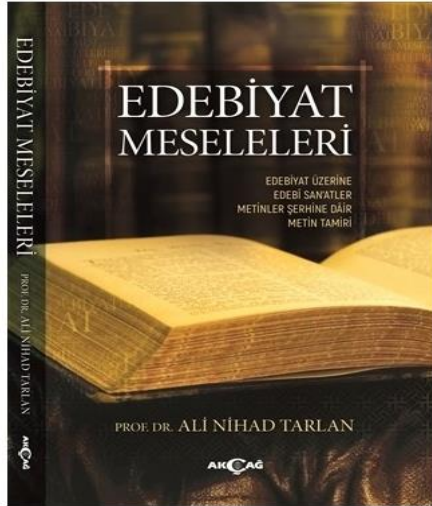
ORCID ID: 0000-0002-7344-8135

KİTÂBİYÂT

BOOK REVIEW

**EDEBİYAT MESELELERİ'NİN
YENİ BASKISI ÜZERİNE**

(*Edebiyat Meseleleri*, Prof. Dr. Ali Nihad TARLAN, (Haz. Emrah Gökçe),
Akçağ Yayınları, Ankara 2017, 266 sayfa)

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, 1898 tarihinde İstanbul'da doğdu. Sırasıyla Rehber-i Maarif, Askeri Rüşdiye ve Vefa Sultanisi'nde ilim tahsil eden Tarlan daha sonra *İstanbul Darülfünûnu Edebiyat Fakültesi*'ni bitirdi. 20 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine *Metinler Şerhi* doçenti olarak atandı. 1 Mayıs 1941'de profesörlüğe yükseldi. 1972 yılında emekli oldu. Emekli olduktan sonra da çalışmalarına devam eden Tarlan 30 Eylül 1978'de seksen yaşında iken vefat etti. (Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, *Edebiyat Meseleleri*, Akçağ yay. Ankara, 2017 s. 11-16).

Tarlan, divan şiiriyle ilgili çeşitli şahıslar, meseleler ve metinler üzerine pek çok inceleme yapmış, metin şerhi üzerine yaptığı ilmî çalışmalarla dikkati üzerine çekmiş, bilhassa eski şerh anlayışının yerine şairin psikolojisi, hayatı ve çevresini ön plana alan yeni bir metot uygulamıştır. İyi Farsça bilen Tarlan, İran şairleri ve Türk divan şairleri arasındaki münasebetleri ilk defa mukayeseli bir şekilde ortaya koymuştur. Sebki Hindî üzerine yaptığı çalışmalar ayrıca zikredilmeye değerdir. Türkiye'de tenkitli divan neşretme usulünü ilk deneyen ve yaygın hale getiren de yine odur. Hayâlî Bey, Necâtî Bey, Bursalı Ahmed Paşa ve Zâtî divanları bu yolda yaptığı önemli çalışmalardandır. Emekli olduktan sonra Türk şairlerinin Farsça şiirlerini tercüme yoluyla neşretme gayreti ön plana çıkmıştır. Ali Şîr Nevâî, Yavuz Sultan Selim, Nef'î, Nâbî ve Nedîm'in eserleriyle Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi bu gayretin ürünleridir. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/tarlan-ali-nihad>) Özetle Tarlan'ın, Türk edebiyatı özellikle de Divan Edebiyatı içinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Divan Edebiyatı'nın karmaşık meselelerine çözüm getirmesi ve bu sahada kendisinden sonraki çalışmalara yön

vermesi Tarlan'ın farklılığını teşkil etmektedir. Tanıtımı yapılacak olan *Edebiyat Meseleleri* kitabı bu kapsamda yer almaktadır.

Kitabın yeni baskısı hakkında değerlendirme yapmadan önce ilk baskı ile aralarındaki farka değinmek yerinde olacaktır.

Edebiyat Meseleleri'nin ilk baskısı *Ötüken yayınları* (1981), yeni baskısı ise *Akçağ yayınları* (2017) tarafından yayımlanmıştır. Yeni baskıyı yayına hazırlayan (Emrah Gökçe), dördüncü bölümün (*Metin Tamiri*) alt başlıklarını içindekiler kısmında belirtmiş, aynı zamanda eski baskıda bulunan *indeks* kısmını ise kaldırmıştır. Eski baskı 231 sayfa iken, yeni baskı 266 sayfadır. Bunun sebebi yeni baskının *yazı tipi boyutu* ve *satır-paragraf aralığının* fazla olmasındandır. Ayrıca eski baskının ön kapak resmi, kırmızı ve yeşil dikdörtgenin içine bölüm başlıkları yazılmış haldeyken, yeni baskının ön kapak resmi ise yukarıdaki şekliyledir. Yeni baskının arka kapağında herhangi bir bilgi mevcut değilken, yeni baskıda ise kitabın tanıtım bilgisi yer almaktadır.

Edebiyat Meseleleri adlı eser, karton kapak ve saman kâğıdına basılmıştır. *İçindekiler* kısmından sonra eser, yayına hazırlayanın ön sözü ile başlamaktadır. *Ön söz*'de kitabın ilk baskısının 1981'de yapıldığı ifade edilmektedir.

Ön söz'den sonra Prof. Dr. Ali Alparlan'ın "*Ali Nihad Tarlan Üzerine*" adlı yazısı bulunmaktadır. Bu yazıda Tarlan'ın biyografisi yer almaktadır. Ancak Tarlan'ın biyografisine geniş bir şekilde yer verilmemiştir.

Kitap dört ana bölümden meydana gelmektedir. Bunlar "*Edebiyat Üzerine*", "*Edebi San'atler*", "*Metin Şerhine Dair*" ve "*Metin Tamiri*".

Birinci bölüm (*Edebiyat Üzerine*) sekiz alt başlıktan oluşmaktadır. Bu çalışmanın kapsamında bu alt başlıklara detaylı bir şekilde yer verilmemektedir. Kitabın sahip olduğu bölümler genel hatları ile tanıtılmaktadır. Birinci bölümde Tarlan edebiyat, ilim ve sanat arasındaki ilişkiye değinerek edebi eserlerin nasıl ortaya çıktığına değinmektedir. Ona göre edebi eserler, doğa ve insan etkileşiminin bir sonucudur. Doğada var olan güzellikler, insanın ruhuna ve duygularına hitap etmektedir. Bu duygular, insanı harekete sevk ederek semere vermesini sağlamaktadır. Bu semere de, dil merkezi bir fonksiyona sahiptir. Dil, duygu ve eser arasında bir köprü görevi görmektedir. Dil olmadığı takdirde duygu ve eser kopuk olacaktır. Bu sebeple Tarlan, dil üzerinde derinlemesine durmaktadır. Çünkü ona göre dil, insanda en büyük âlemdir. Bu âlemin temel unsurları, heyecan, duygu, fikir ve ahenktir.

Tarlan, dil ile ilgili şu tespiti yapmaktadır: *Sanatkâr beytin muayyen hududu içine ne kadar mazmun sıkıştırır, dimağda ne kadar fazla hadise ve maddenin hayallerini uyandırır o derece muvaffak olmuş addedilir ve divan edebiyatının gelişme tarzı da budur* (s. 58-59). Tarlan, bu konuyla ilgili *tablo* metaforunu kullanmaktadır. Şöyle ki arûz vezninin dar sahası içine çok sayıda renkli fikir, his ve heyecanı sığdırmak, tablo üstüne tablo çizmek gibidir. Bu işi yapmanın hiçte kolay bir şey olmadığını dile getirmektedir.

Tarlan, son olarak, Tanzimat Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Divan Edebiyatının arasındaki farklara değinmektedir.

İkinci bölüm (*Edebi San'atler*) Tarlan'ın doktora sonrası (1921) ilk eseridir. Tarlan, bu bölümde çeşitli sanat tanımları yaparak edebiyatın güzel sanatların bir kolu olduğunu belirtmiştir. Sanatın birçok boyutundan bahsederek onun felsefi ve psikolojik yönüne dikkat çekmiştir. Öyle ki Ona göre, ruhun heyecanlı ve sakin hali, edebî sanatların tasnifini oluşturmaktadır. Tarlan, bu düşünceyi bir benzetme (ruhun heyecanlı ve sakin hali, denizin fırtınalı ve durgun hali) üzerinden aktarmaktadır. Yazar aşağıdaki tasnifi edebî sanatların izahına girmeden önce vermiştir. Karşılıklarına bunların hangi sanatları içerdiğini biz eserden hareket ederek koyduk.

Heyecan kaynaklı sanatlar

- a) Doğrudan doğruya heyecan ürünü olan san'atler: Mecâz-ı mürsel, mübâlağa, iltifat, tekrîr, rücû, hüsn-i ta'lîl, tecâhül-i ârif, katı', nida, ta'rîz.
- b) Heyecanın doğurduğu birinci ve ikinci derecedeki san'atler:
 - 1) Heyecanın doğurduğu birinci derecedeki san'atler: Teşbih, istiare, teşhis ve intak, irsâl-i mesel, telmih.
 - 2) Heyecanın doğurduğu ikinci derecedeki san'atler: Mürâât-ı nazîr, tezâd.

Fikri kaynaklı sanatlar

- a) Bir kelime veya terkinin iki veya daha fazla mânâsı üzerine bina edilen sanatlar:
 - 1) Her iki mânâ cümlede maksuttur: İhâm, müşâkele.
 - 2) İkinci mânânın cümlede mevkiî yoktur: İhâm-ı tenâsüb.
 - 3) Bir terkinin iki türlü mânâsı üzerine dayanan san'atler: Kinâye.
- b) İki kelime üzerine tahakkuk eden san'atler: Cinâs, ittihat ve iştikak, kalb.
- c) Dimağda bir zekâ darbesiyle intibah husûle getiren san'atler: Akis, terdîd.(s.181)

Üçüncü bölümde (*Metinler Şerhine Dair*), Tarlan, metinler şerhinin diğer ilimlerle münasebetini ele almaktadır. Tarlan, metin nedir? Metin şerhi nasıl olmalıdır gibi sorulara yanıtlar aramaktadır. Metinler şerhinin edebi bir tenkit olmadığını ifade ederek Osmanlı dönemindeki eserlerin metin şerhini yapabilmek için gramer, sentaks nazariyatı ve aruz veznine vakıf olmak gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda metin şerhi için yöntemin de önemli olduğunu dile getirmektedir. Tarlan, metin şerhi için, eğer yöntem doğru değilse beyhude bir çaba olacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla Tarlan, bir beyti anlamak ve tahlil edebilmek için cüz'î-küllî yöntemini önermektedir. Bu yöntemin temel mantığı, beytin yazıldığı dönemin dil yapısını dikkate almak ve beyitte hâkim olan objektif maddeleri belirlemektir. Buradan hareketle Tarlan, iki tetkik yolunun olduğunu bildirmektedir. Bunlardan biri cüz'ü şerh ve izah, diğeri küllü kavramaktır.

Tarlan, aynı zamanda klasik edebiyatın nazım sahasını da inceleyerek üç esaslı yolun olduğunu belirtmiştir. Bunlar:

- 1) Eserlerin dış geniş birliğini bulmak başka bir deyişle eserin beslendiği mecrayı belirlemek,
- 2) Eserlerin dış geniş birliğini bulduktan sonra eserin yazarının katkısını tayin etmek,

- 3) Edebi şekillerin içlerine aldıkları mevzuların birleşik ve ayrılık noktalarını bulmaktır.(s.229)

Dördüncü bölümde (*Metin Tamiri*) Tarlan, yazma eserlerin çok defa cahil hattat ve müstensihler tarafından kaleme alındığı için yanlışlarla dolu olduğunu ifade etmektedir. Bu yanlışları düzeltmek için onları orijinal nüsha ile karşılaştırmak gerektiğini belirtmektedir. Ancak, her zaman orijinal nüsha bulunabilir mi diye sormaktadır. Orijinal nüsha bulunsa bile nüshada eksiklik varsa nasıl tamamlanacağını da sorgulamakta ve buna bir çözüm aramaktadır. Çözüm olarak beyit tahlilini örnek vermektedir. Örneğin beyitte bir kelime eksik ise kelimeyi bulmak için bir usul tarzı olduğunu bildirmektedir. Aruz vezni ile yazılmış manzum metinlerde eksik kelimeyi bulmak için 6 maddeyi dikkate alarak metin tamirinin yapılacağını açıklamaktadır. Bu altı madde aşağıda yer almaktadır.

- 1) Aruz vezni
- 2) Gramer
- 3) Mazmun şekli
- 4) Umumî san’at zihniyeti
- 5) Hususî san’at zihniyeti
- 6) San’atkârın şahsiyeti

Özetle Tarlan’ın *Edebiyat Meseleleri* kitabı çok kıymetli ve önemlidir. Onun kıymet ve önemi Divan Edebiyatı’na yeni ve farklı bir bakış sunmasındadır. Tarlan, bu kitabında kendine mahsus bir tefekkür biçimi ve bakış açısına sahiptir. Kitap okunduğunda bu özellik açık bir şekilde görülmektedir. Tarlan, iktibas yaptığı kaynakları olduğu gibi almaz ve onları bir tenkit süzgecinden geçirir. Kitabın kendine mahsus bir terminoloji oluşturduğu görülmektedir. Bu terminolojinin tek bir düzeyde değerlendirilmesinin doğru olmayacağını dile getirmiştir. Bu sebeple terminolojinin psikolojik ve kronolojik boyutunu da dikkate almak gerektiğini ifade etmiştir.

Eserin her bölümünde muhteva ve kapsam arasında bir bütünlük olduğu görülmektedir. Kitabın, okura sağlayacağı en önemli katkılarında biri metin tamirini usulüne uygun bir şekilde öğrenmektir. Tarlan’ın bu yöntemi tüm metin tamiri gerektiren eserlerde kullanılabilir. Çünkü nesnel bir metot tarzı sunmaktadır. Bu özellik, Tarlan’ın incelediği hususlara dair yeni bir bakış açısı ortaya koymuştur.